

С. К. Трач

Серія “Цікаве образотворче”

ХУДОЖНІ ТЕХНІКИ

Декорування писанок

Випуск 4

Альбом-посібник

Тернопіль
Навчальна книга — Богдан

Пасха, день Воскресіння Христового — найголовніше свято християн. Саме в цьому полягає основний сенс нашої віри — сам Бог став людиною, помер за нас і, воскреснувши, позбавив людей від влади смерті й гріха. Празник Христового Воскресіння має ще такі назви: Свято Пасхи, Велика Неділя Пасхи, та найчастіше його називають Великоднем.

Це — найдавніше свято в Україні, що зародилося сім тисяч років тому. Існує така легенда про походження Великодня. «Жили троє братів-мисливців: Тур, Пан і Яр. Зібрались вони на полювання. Вийшли в степ, а жайворонки так розспівалися, що аж небо дзвенить. Вражено зупинився Яр і мовив: «Не хочу я полювати, а хочу поле зорати та засіяти, та зібрати врожай, та хліба напекти». Тільки-но він це сказав, як з неба спустилися золотий плуг і золоте ярмо. Захотіли старші брати забрати їх собі, але не змогли й доторкнутися — полум'я обпікало. А Яр підійшов і взяв ярмо, накинув на волів, запряг їх у плуга і проорав першу в світі борозну. А потім засіяв поле пшеницею, і зросла вона буйно. Зібрав урожай, і борошна намолов, і спік першу хлібину. Почастував ним людей і всього навчив їх. І став Яр — Ярилом, богом родючості. І спускався він засівати землю. І назвали той день Великим — Великоднем».

Назва ж «Пасха» походить від назви старозаповітного свята, яке відзначали іудеї на згадку про звільнення від єгипетського полону. За біблійним сюжетом, Ісус Христос воскрес рано-вранці, і це воскресіння супроводжувалось великим землетрусом: то ангел небесний відвалив камінь від дверей Гробу Господнього. На світанку жінки-мироносиці Марія Магдалина, Марія, мати Якова та Соломонія прийшли до гробу з ароматами, щоб обмастити тіло Ісуса, але побачили відвалений камінь і порожній гріб, і тоді схвилюваним жінкам явився ангел і сповістив про воскресіння Господнє. На урочистому богослужінні в цей день лунає: «Христос воскрес! Смертю смерть подолав!»

Звичай на Великодень розпочинати святкування яйцем побутує в Україні з давніх-давен, адже яйце має чудодійну силу — зародка нового життя. Разом з вишиваними рушниками, подушками, сорочками писанка є однією з найдавніших галузок нашого народного ужиткового мистецтва. В. Скуратівський висловив таку думку щодо краси писанок: «Якби наш народ не створив нічого іншого, окрім писанок, то і цього було б досить, аби зайняти почесне місце у пантеоні цивілізованих націй».

Майстерність художнього виверження української писанки, багатство сюжетних і орнаментовально-декоративних композицій, неповторність кольорових гам — усе це поєднує у собі давнє, традиційне і вічно молоде рукомистецтво, яке не поступається знаменитим китайським та японським мініатюрам.

Ще до часів писемності нанесені на шкаралупу яйця чарівні, магичні знаки несли в собі певну систему побажань, добра, щастя, захисту від природних стихій, розуміння Всесвіту і свого місця в ньому. Писанка з давніх-давен була оберегом українців. Тільки українському народу вдалося зберегти знакову символіку писанки, донести до сьогодні уявлення про життя так виразно, глибинно і лаконічно.

Візерунки на писанках не змінюються протягом багатьох століть, тому що це не просто прикраса, а своєрідне письмо. Прадавні звичаї розмальовувати навесні яйце у слов'янських та інших народів з'явилися у світі ще до прийняття християнства в язичницьких віруваннях як атрибути весняних культових народних обрядів, пов'язаних з пробудженням землі весною. Символічні знаки писанки вміщували в собі святкування перемоги сонця над темрявою, весни над зимою, життя над смертю. Поєднання відкритого вогню (свічка, що горить), бджолиного воску (бджола як «Божа мушка» в уявленні українців), хороших думок в момент писання знаків (що є магичними за своєю силою) та власне самого яйця (символу життя і вічності) — все це створює могутній оберіг, ім'я якому — писанка!

Саме з цих культових обрядів християни і запозичили роль яйця як життєдайної сили.

Різні народи шанували яйце як символ життя, створили власну атрибутику його возвеличування. Яйце фарбували, прикрашали ще у Стародавньому Єгипті, Греції, Римі, навколо нього створено безліч міфів і легенд індіанськими племенами Америки, племенами Стародавнього Китаю. Та жоден з народів не зміг зберегти, донести і втілити свої уявлення, символи життя так виразно і майстерно, як український народ.

Весняно-великодні писанки принесли до нас різні прадавні символи в декоративних мотивах.

Проте лише деякі з них можна пов'язати з тим чи іншим віруванням, божеством. Дослідження

різних археологічних знахідок, текстів стародавніх пісень, інших жанрів українського фольклору дали змогу розкрити зміст окремих знаків, символів, деталей орнаменту писанок.

Одним з найпоширеніших елементів у писанковому орнаменті є зображення Сонця у вигляді різних солярних знаків. З давніх-давен писанка була символом весняного сонця — джерела світла, тепла і життя. Сонце зображується у вигляді колеса, які називаються «сонечко», «павучки». Писанки, оздоблені сонячними знаками, вважались здатними охороняти їх власників від хвороб, нещастя, злого ока.

Зображення води на писанках дуже різноманітне. Найчастіше зустрічаються писанки з назвами «грабельки», «кривульки», «безкінечник». На писанці «грабельки» зображено стилізовані хмари у вигляді трикутника, або однієї лінії, з якої цівочками стікає небесна волога, котра зрошує і дає життя всьому живому.

Писанку з «безкінечником» пасічник клав під кутовий вулик, щоб роїлися і множилися бджоли; корові, що вперше йшла у стадо, одягали на риг писанку із зображенням «вербової гілочки», щоб не хворіла.

Іноді оздоблення великодніх писанок робиться за допомогою лише крапочок. Така техніка тому і зветься «крапанка». Крапки символізують зерно, інколи можуть мати значення зірок, якими рясно всипаний небосхил. І ще, за легендою, крапки — це сльози Божої Матері, які впали на крашанку, коли вона оплакувала Ісуса Христа.

На українських писанках давнім є зображення дубового листа. Дуб — ознака чоловічої сили і мужності, витривалості та довголіття. І зовсім не випадково сучасну парадну форму генералів усіх європейських армій прикрашають символи у вигляді дубового листа.

З давніх часів зображення риби було символом здоров'я, адже її життя пов'язане із водою. «Будь здоровий, як вода» — таке побажання зустрічається і сьогодні. З прийняттям християнства риба стала символізувати Ісуса Христа.

Один із найдавніших символів — хрест. Він означає землю з чотирма сторонами світу. Досить часто в народі цей малюнок зветься «черепашка». Також хрест — це спрощений образ Христа. Писанки із зображенням зірки мають назву «рожа», «ружа». Зорі є символами небесних світил — Сонця, Місяця, які були надзвичайно важливими у житті людини, як джерело світла й тепла.

Ромб — знак землі. Розкреслений ромб символізує оброблену, зорану, доглянуту землю. Особливу увагу серед символів писанкового орнаменту привертає зображення жінки-праматері Великої Богині, або як її ще називали Богині Макош, Богині-Берегині чи Богині-Живи. Вона виступала як символ життя і родючості, матір'ю усього живого. У писанковому орнаменті це символічна жіноча постава з піднятими догори руками, згодом вона перейшла до сюжетного відтворення Матері Божої.

«Сігма» («юрок») — знак змії, символічне зображення бога підземного царства, що у вигляді блискавки викликає дощ. Змію вважали охоронцем домашньої оселі.

«Трикветр» — вогонь, передає ідею триєдності світу, знак, пов'язаний з богом землі, що володіє вогнем. Символ сили.

«Дерево життя» — світове космічне дерево, завдяки симетрії здатне встановлювати гармонію та спокій. Дерево роду, втілення родоводу сім'ї, сімейного оберегу. Дерево життя — це вісь, що поєднує потойбічний світ та майбутнє, це стрижень, за яким відбувається спілкування світів.

«Вербова гілочка» — жіночий знак, втілення сили у слабкості, відновлення здоров'я та життєдайних сил. Верба — дерево космічне, встановлює лад та порядок.

«Виноград» — символ дружби, братерства, доброзичливості, вірної любові. Зображення тварин на писанках досить часто зустрічається в західних районах України. За давніми легендами, олень був тісно пов'язаний з культом Сонця. Олень щоранку підіймав Сонце на своїх рогах і переходив по небу зі Сходу на Захід. Саме тому біля оленя часто зображають зірку, яка символізує небесне світило. Зображення оленя є символом достатку та щастя в родині.

Серед поширених тваринних елементів, крім оленя, зустрічається півень як охоронець житла, вівці, кози, качки, голуби — усе це уособлює людське життя й господарювання. У декоруванні писанок, поряд з солярними знаками сонця і води, тваринними та рослинними мотивами, використовуються знаряддя праці, предмети побуту й архітектурні мотиви. Але всі ці мотиви зображуються певними умовними знаками чи символами. Знаки, символи певної місцевості досить стали, такі ж стали схеми розміщення орнаменту на поверхні яйця та кольорова гама розпису.

Так, червоний — колір любові, символ небесного світила, чоловічої статі, радості життя, а ще врожай та добробут.

Зелений — символ весни та воскресіння, пробудження природи, всього живого, що є на світі.

Жовтий — колір небесних світил; сонця, зірок, місяця. Приносить приплід, достаток, врожай.

Коричневий — колір, що символізує землю-матір.

Чорний — поєднання всіх кольорів, символ землі, її родючості.

Блакитний — колір, що уособлює воду, повітря, здоров'я, небо.

Є в нас звичай обдаровувати одне одного крашанками чи писанками. Писанка і крашанка — це не одне й те ж. Крашанки їдять, діти граються ними у великодні ігри («битка», «котка», «ворота»). Писанки ж ніколи не варять, щоб не вбивати живу силу зародка, їх дарують і зберігають як священний талісман. Найпростіший спосіб декорування – фарбування яйця в один колір (червоний, жовтий, коричневий, синій тощо). Такі яйця називають крашанками (інші назви: «слива», «галка», «галунка»). Водю, у якій лежала галунка, Великоднього ранку вмивалася в сім'ї дівчина на виданні, щоб бути гарною і вдало вийти заміж.

Існує кілька технік оформлення крашанок. Одна з них – техніка дряпання. Дряпанки – один з перших різновидів орнаментованих яєць («шкрябанки», «різьбянки», «скрябанки»). Вона полягає в нанесенні витонченого візерунка гострим предметом на поверхню яйця, пофарбовану в один колір. Її декор вирізняється тонкою мережною сіткою візерунків. Малюнки на дряпанках здебільшого рослинні з огляду на специфіку техніки вишкрябування (округлі лінії робити легше).

Мальованки (мальовки) виконують технікою малювання пензликом олійними, гуашевими, акварельними фарбами на світлому тлі шкаралупи яйця.

Кожен регіон мав свій специфічний художній і сюжетний стиль, свою неповторну декоративну своєрідність й кольорову гаму. Покуття відрізняється від Гуцульщини. У самій Гуцульщині найвизначнішим центром писанкарства вважається Космач. Гуцульські писанки найкраще зберегли вікові традиції символічного декорування, різноманітність мотивів і композиційних схем розпису.

Орнаменти писанок збереглися недоторканими завдяки дбайливій традиції не вносити в них жодних змін і передавати древні малюнки з роду в рід. Так до наших днів дійшли сотні писанок, про які можна майже впевнено сказати, що вони старовинні. Ми, українці, володіємо неймовірним скарбом — тисячі писанок зберігаються в державних музеях України. Нині писанкарство відроджується. Відновлюються знання, з'являються нові майстри. У місті Коломиї Івано-Франківської області є музей Писанки, де зібрано писанки з усієї України.

На Гуцульщині, незважаючи на занепад по всій Україні, писанкарство, на диво, збереглось досить добре. Нині без космацьких писанок не обходиться жодна виставка, жоден фестиваль народної творчості. Для них характерна жовтогаряча гама кольорів, віртуозність, вишуканість орнаментів. Використовується тут в основному воскова технологія розпису.

Космацькі писанки є в музеях США, Канади, Австралії, Німеччини, Австрії, Польщі, Великобританії, Бельгії, Бразилії, Венесуели. Дослідженням космацьких писанок займаються відомі мистецтвознавці з України, Москви, Санкт-Петербурга, Канади. Ці писанки заслуговують окремої монографії.

У 1987 році започаткував свою діяльність єдиний в Україні музей писанок у місті Коломиї Івано-Франківської області. Основу колекції становлять твори Гуцульщини і Покуття. Крім того, є значна кількість творів з різних областей України, Білорусі, Польщі, є декілька писанок із Канади. У Михайлівській палаті Софіївського собору відкрито експозицію унікального мозаїчного панно художниці Оксани Мась, яке складається з 15 тисяч українських писанок. Панно «Діва Марія» встановлене під напівкруглим склепінням собору. Кожне яйце розписане.

Декорування писанок (дряпанка)

1. Зафарбуй яйце.

2. Намість свою композицію.

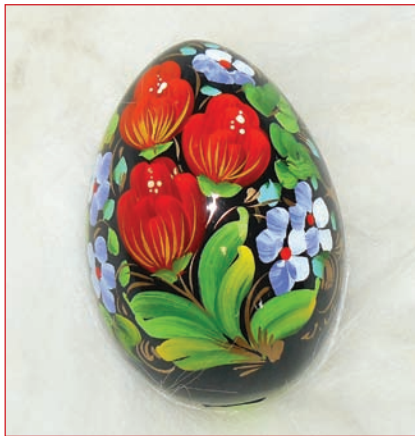
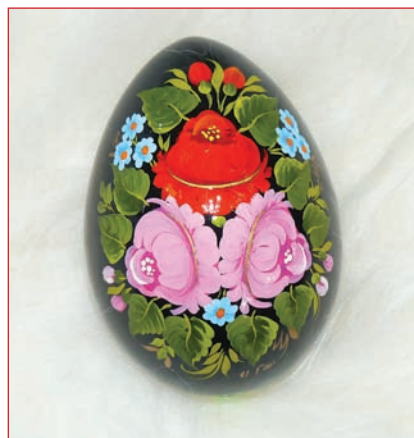
3. Гострим предметом протряпай малюнок.

4. Дряпанка готова.

Мальованка

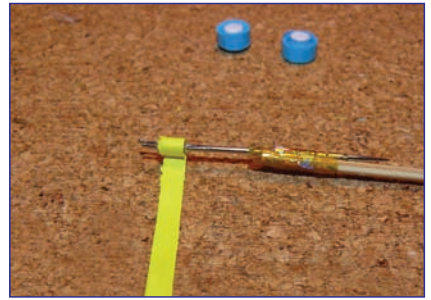

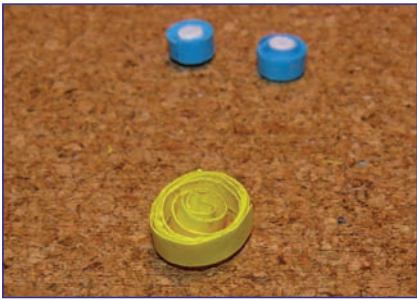
1. Наріж смужки завширшки 3 міліметри.

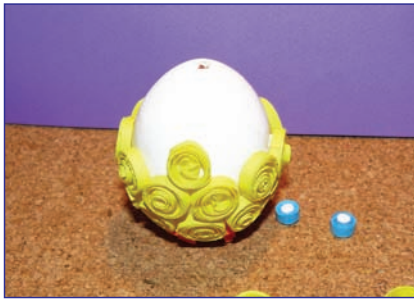
2-3. Накрути на дерев'яну шпажку чи спеціальний пристрій для квілінгу.

3.

4. Надай необхідного розміру та склей.

5. Приклей до шкаралупки.

6. Виготов очі.

7. Приклей.

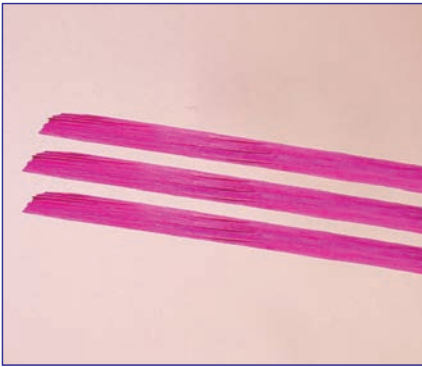

8. Таким чином виготов хвостик, крильця, дзьоб.

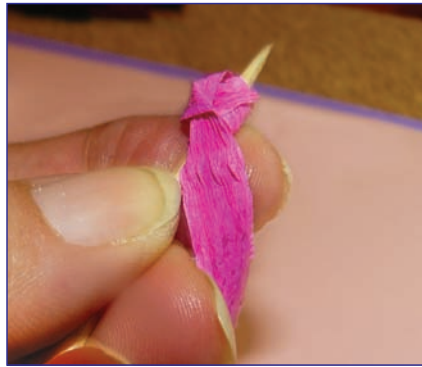

9. Курчатко готове.

1. Виріж з гофрованого паперу смужку завширшки 0,5 см.

2. Зроби три оберти навколо дерев'яної шпалки, знову обмотай.

3. Склеї кінць паперової стрічки.

4. Квітка готова.

5. Зроби таким чином кілька трояндочок.

6. Приклеї квіти до яйця.

Зміст

Христос воскрес!	5	Крапанка	24
Пасха, день Воскресіння Христового	6	Декорування писанок (крапанка)	25
Музей Писанки, м. Коломия	7	Бісерки	26
Експозиція музею Писанки (м. Коломия)	8	Декорування писанок (бісерки)	27
Фаберже	10	Обманки	28
Регіональна специфіка писанок	11	Декорування писанок (обманка)	29
Орнаменти писанок	14	Декорування писанок (мотанки, нитянки)	30
Писанки	17	Декорування писанок (мотанка)	32
Послідовність виготовлення писанки	18	Декорування писанок стрічками	33
Декорування писанок (дряпанка)	19	Декорування писанок намистинками	34
Мальованка	20	Декорування писанок гофрованим папером	35
Декорування писанок (мальованка)	21	Декорування писанок ниткою та гофрованим папером	36
Галунки	22	Декорування писанок (квіліна)	37
Декорування писанок (галунка)	23		

ББК 85.1я7
Т 65

Трач С.К.

Т 65 Художні техніки. Декорування писанок: Альбом-посібник. — Випуск 4. — Тернопіль:
Навчальна книга — Богдан, 2011. — 40 с. (Серія “Цікаве образотворче”).

ISBN 978-966-10-1048-1

У пропонованому альбомі-посібнику подано опис прийомів і методів роботи, схеми та ілюстрації, практичні поради щодо вибору інструментів та матеріалів, послідовності виконання декорування пасхальних яєць.

Для керівників гуртків позашкільних навчальних закладів, учителів образотворчого мистецтва та усіх, хто бажає виготовляти цікаві великодні композиції.

ББК 85.1я7

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва*

Навчальне видання

Трач Світлана Казимирівна

ХУДОЖНІ ТЕХНІКИ
ДЕКОРУВАННЯ ПИСАНОК
Випуск 4

Серію “Цікаве образотворче” засновано 2010 року

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Донара Пендзей*
Комп’ютерна верстка і обкладинка *Анни Ребрик*

Підписано до друку 21.12.2010. Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 3,72. Умовн. фарбо-відб. 14,88.

Видавництво “Навчальна книга – Богдан”
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48; 52-19-66
publishing@budny.te.ua, office@bohdan-books.com
www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-2049-7(серія)
ISBN 978-966-10-1048-1

© Навчальна книга – Богдан,
майнові права, 2011